

Kategorizace prací podle zákona o ochraně veřejného zdraví

3.2.2026 - | Ministerstvo zdravotnictví ČR

Kategorizace prací je základním nástrojem pro hodnocení vlivu konkrétních pracovních podmínek na zdraví zaměstnanců.

Podle míry výskytu faktorů, které mohou ovlivnit zdraví zaměstnanců, a jejich rizikovosti pro zdraví, se práce zařazují do čtyř kategorií, jak definuje § 37 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 258/2000 Sb.“). Kritéria pro zařazování prací do kategorií jsou uvedena v prováděcím předpisu, kterým je vyhláška č. 432/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů, podmínky odběru biologického materiálu pro provádění biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli (dále jen „vyhláška č. 432/2003 Sb.“).

Kategorizace prací je úzce spjata i s hodnocením zdravotních rizik. Jak vychází ze zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 262/2006 Sb.“) zaměstnavatel je povinen soustavně vyhledávat nebezpečné činitele a procesy pracovního prostředí a pracovních podmínek, zjišťovat jejich příčiny a zdroje. Na základě tohoto zjištění vyhledávat a hodnotit rizika a přijímat opatření k jejich odstranění a provádět taková opatření, aby v důsledku příznivějších pracovních podmínek a úrovně rozhodujících faktorů práce dosud zařazené mezi rizikové mohly být zařazeny do kategorie nižší.

Povinnost kategorizovat ukládá zákon č. 258/2000 Sb. zaměstnavatelům (tj. osoba, která zaměstnává fyzické osoby v pracovněprávních nebo obdobných vztazích) do 30 kalendářních dnů ode dne zahájení výkonu práce dle § 37 zákona č. 258/2000 Sb.

Práce kategorie první a druhé jsou označovány jako práce tzv. „nerizikové“, neboť u nich podle současné úrovně poznání není pravděpodobný negativní vliv na zdraví, popřípadě lze očekávat jejich nepříznivý vliv na zdraví jen výjimečně, zejména u vnímavých jedinců, a u těchto prací nejsou překračovány hygienické limity faktorů pracovních podmínek.

Naopak podle § 39 zákona č. 258/2000 Sb. mezi práce rizikové patří ty, jež jsou zařazeny do **kategorie třetí a čtvrté**, a dále práce zařazené do kategorie druhé, o nichž takto rozhodne příslušný orgán ochrany veřejného zdraví nebo tak stanoví zvláštní právní předpis (tzv. „**kategorie druhá riziková**“). Od 1. 1. 2026 došlo nově k ukotvení definice kategorie druhé rizikové do § 39 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., a to tak, že za práce kategorie druhé rizikové se považují práce, u kterých z výsledků měření a vyšetření pracovních podmínek nevyplývá prokazatelné dodržení hygienických limitů nebo na základě hodnocení zdravotních rizik u těchto prací podle současné úrovně poznání nelze vyloučit nepříznivý vliv na zdraví.

Práce rizikové se vyznačují tím, že je u nich riziko vzniku nemoci z povolání nebo jiné nemoci související s prací a jsou u nich překračovány hygienické limity, což jsou limity/hodnoty, při jejichž překročení lze již předpokládat nepříznivý vliv na zdraví zaměstnance. Kategorie čtvrtá se vyznačuje tím, že u prací v této kategorii je vysoké riziko ohrožení zdraví, které nelze zcela vyloučit ani při uplatňování ochranných opatření. Zjednodušeně lze říci, že čím vyšší kategorie, tím je rizikovější negativní dopad z pracovního prostředí na zdraví zaměstnance.

O zařazení prací do třetí nebo čtvrté kategorie rozhoduje příslušný orgán ochrany veřejného zdraví. Práce do druhé kategorie zařazuje zaměstnavatel. Kategorii druhou pouze zaměstnavatel oznamuje, tj. podává oznámení, na příslušný orgán ochrany veřejného zdraví. Náležitosti oznámení jsou uvedeny v § 37 zákona č. 258/2000 Sb.

Ostatní práce na pracovištích zaměstnavatele, které nebyly takto zařazeny, se považují za práce **kategorie první**. Tato kategorie se neoznamuje ani se nepodává žádost o její zařazení.

Do kategorie se nezařazují práce prováděné na pracovištích staveb prozatímně užívaných ke zkušebnímu provozu, který nepřekročí jeden rok.

Práce se zařazují do kategorií **na základě objektivních podkladů** (například měření rizikových faktorů, odborné hodnocení). Zaměstnavatel v případě kategorie třetí a čtvrté orgánu ochrany veřejného zdraví předloží žádost o zařazení, přeřazení nebo vyjmutí práce z kategorie třetí či čtvrté. Součástí žádosti jsou všechny náležitosti ukotvené právním řádem (§ 37 zákona č. 258/2000 Sb.). Zejména se jedná o měření hodnoceného faktoru pracovních podmínek (například měření faktoru hluk, vibrace), které je prováděno přímo u konkrétního posuzovaného zaměstnavatele laboratorii, jež je držitelem autorizace nebo akreditace, jak je dané uloženo zákonem č. 258/2000 Sb. Dle výše uvedeného není rozhodující, o jaký druh práce/profesi jde, ale jaké jsou konkrétně vykonávané činnosti na konkrétních pracovištích. Jde tak zcela běžné, že stejná profese může být u různých zaměstnavatelů zařazena do jiné kategorie práce, např. práce kuchaře bude někde zařazena do kategorie druhé a u jiného zaměstnavatele může být zařazena do kategorie třetí.

Při zařazování prací do kategorií se stanoví kategorie rozhodujících faktorů v **charakteristické směně**. Dle vyhlášky č. 432/2003 Sb. se faktorem rozumí fyzikální, chemické a biologické činitele, prach, fyzická zátěž, zátěž teplem a chladem, psychická a zraková zátěž a další faktory, které mohou mít nebo mají vliv na zdraví. Za rozhodující faktory se považují faktory, které při dané práci podle současné úrovně vědeckého poznání mohou významně ovlivňovat nebo ovlivňují zdraví. Zároveň je nutno zohlednit vzájemné ovlivňování účinků jednotlivých faktorů, pokud je toto ovlivňování na podkladě současných vědeckých poznatků známe. Příkladem lze uvést, že dle výsledků z protokolu o měření lokální svalové zátěže odpovídá práce kategorii třetí a podle výsledků z protokolu o měření vibrací přenášených na ruce odpovídá práce kategorii čtvrté, pak výsledná kategorie práce bude čtvrtá, tj. zařazení odpovídá té nejvýše zjištěné kategorii.

Ministerstvo zdravotnictví zveřejnilo dne 17. prosince 2025 ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví pro orgány ochrany veřejného zdraví metodický návod ve věci zajištění jednotného postupu při zařazování prací do kategorií, a to od předložení žádosti/oznámení o zařazení prací do kategorií, včetně posouzení rozhodných podkladů, a případného vydání rozhodnutí o tomto zařazení.

Náročné profese a příspěvky na produkty spoření na stáří

Cílem návrhu novely zákona č. 155/1995 Sb., důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, bylo nerozšiřovat dále okruh rizikových zaměstnání o konkrétní profesní skupiny, ale specifikovat oblast zaměstnanců na objektivním a srovnatelném kritériu, což byla zvolena kategorizace prací na základě provedení několika analýz. Kategorizace prací je tak i klíčem pro zaměstnance/pojištěnce k tomu, aby mohl odejít do předčasného důchodu. Podmínkou je vykonávat práci za určitých podmínek (počet odpracovaných směn) v tzv. **náročných profesích**. Pro náročné profese byly vybrány práce zařazené **pouze do kategorie čtvrté**, a to z důvodu, že se jedná o nejrizikovější kategorii pro zdraví, jsou překračovány hygienické limity, tedy hrozí vysoké riziko ohrožení zdraví, které nelze vyloučit ani při používání dostupných a použitelných ochranných opatření, např. osobních ochranných pracovních prostředků. Není tedy rozhodující, jakou profesi pro účely náročných profesí zaměstnanec vykonává, ale v jaké kategorii je jeho práce zařazena. Dle § 103 odst. 1 písm. b) zákona

č. 262/2006 Sb. je zaměstnavatel povinen informovat zaměstnance o tom, do jaké kategorie byla jím vykonávaná práce zařazena.

Kategorizace prací ovlivňuje i to, zda zaměstnavatel je povinen zaměstnanci přispívat na **produkty spoření na stáří** podle zákona č. 324/2025 Sb., o povinném příspěvku na produkty spoření na stáří a o změně souvisejících zákonů (zákon o povinném příspěvku na produkty spoření na stáří), v platném znění (dále jen „zákon č. 324/2025 Sb.“).

Zda konkrétnímu zaměstnavateli vznikne povinnost platit povinný příspěvek, záleží na tom, jestli u něho některý zaměstnanec vykonává rizikovou práci ve stanoveném rozsahu a jestli tento zaměstnanec právo na povinný příspěvek uplatní. Rizikovou práci podle předmětného zákona je práce, která je podle právních předpisů upravujících ochranu veřejného zdraví zařazena do třetí kategorie pro faktory pracovních podmínek vibrace, zátěž chladem, zátěž teplem nebo celková fyzická zátěž, jde-li o zátěž při dynamické fyzické práci vykonávané velkými svalovými skupinami. Právní předpis zavádí zcela nový princip a definici rizikové práce, než která vyplývá ze zákona č. 258/2000 Sb., a je proto nutné tyto pojmy od sebe odlišovat, pro jaký účel jsou použity.

Směnou rizikové práce je směna, v níž zaměstnanec vykonával rizikovou práci alespoň po její převážnou část. Je-li směna rizikové práce kratší nebo delší než 8 hodin, započítá se do počtu směn rizikové práce každá započatá hodina délky směny jako jedna osmina směny rizikové práce, jak je uvedeno v § 3 odst. 2 zákona 324/2025 Sb.

V případě souběhu výkonu rizikové práce zařazené do čtvrté kategorie s výkonem práce zařazené ve třetí kategorii podle zákona č. 324/2025 Sb. v daném kalendářním měsíci je dána zaměstnavateli povinnost evidovat a vykazovat odpracované směny výkonu rizikové práce pro obě kategorie zvlášť, protože každá evidence má význam pro jiný účel.

<https://mzd.gov.cz/kategorizace-praci-podle-zakona-o-ochrane-verejneho-zdravi>